

*Забара І.М.**

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ЗА ІНФОРМАЦІЙНІ МІЖНАРОДНО-ПРОТИПРАВНІ ДІЯННЯ

Інформаційна діяльність, міжнародно-протиправне діяння держави, кваліфікація поведінки держави, порушення міжнародного зобов'язання, відповідальність держав, відшкодування шкоди.

Информационная деятельность, международно-противоправное деяние государства, квалификация поведения государства, нарушение международного обязательства, ответственность государств, возмещение вреда.

Information activities, the internationally wrongful act of states, attribution of conduct to a State, breach of an international obligation, responsibility of States, reparation for injury.

Важливим аспектом міжнародної інформаційної діяльності держави, як суб'єкта міжнародного права, є діяльність пов'язана з формуванням, використанням інформаційних ресурсів, застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій. Вона здійснюється на основі створення, отримання, збору, накопичення, зберігання, використання та поширення інформації.

Протиправна інформаційна діяльність може завдати значної шкоди, що викликає побоювання щодо дій, які можуть мати, як результат, негативні наслідки, межею яких є загрози національній та міжнародній безпеці. Особливою проблемою, за цих умов, постають питання відповідальності держави за міжнародну інформаційну діяльність.

В доктрині міжнародного права питання відповідальності суб'єктів за інформаційні міжнародно-протиправні діяння досліджувалось у контексті з загальнотеоретичними питаннями розвитку інституту міжнародно-правової відповідальності.

Особливу увагу проблемі відповідальності держави за інформаційну діяльність приділили О.Г. Днепровський, О.В. Ермишина, О.І. Зябкин, Ю.М. Колосов, К. Кристиан, С.А. Малінін, К. Норденстренг, В. Сеїдов, В. Сивцев, У. Риверс, О.В. Собакина, М. Таишофф, У. Шрамм, Н. Юдина та інші.

Серед розглянутих авторами були питання щодо кваліфікації протиправних діянь за інформаційну діяльність, відповідальності за поширення протиправної інформації. Певною мірою були дослідженні нормативно-правові підстави відповідальності за інформаційну діяльність.

Проте залишаються нерозглянутими питання щодо ознак, особливостей відповідальності держав, видів і форм відповідальності, які суттєво впливають на формування режиму міжнародно-правової відповідальності держав за інформаційну діяльність.

* кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Метою статті є дослідження режиму міжнародно-правової відповідальності держав за протиправну інформаційну діяльність.

У зв'язку з цим варто розглянути загальні і особливі положення щодо відповідальності держав за міжнародно-протиправні діяння.

За загальним правилом, юридична відповідальність суб'єкта міжнародного права настає за міжнародно-правове діяння [1].

«Елементами міжнародно-протиправного діяння, на думку І.І. Лукашука, є: а) поведінка, яка відповідно до міжнародного права присвоюється суб'єкту міжнародного права, тобто вважається ним вчиненою; б) поведінка, яка представляє собою порушення даним суб'єктом його обов'язку, за міжнародним правом» [2, с.86]. Варто додати, що зазначена поведінка держави розглядається автором в якості суб'єктивного та об'єктивного елементів міжнародно-протиправного діяння суб'єкта міжнародного права.

Комісія міжнародного права ООН визначає «елементи міжнародно-протиправного діяння держави» наступним чином: «міжнародно-протиправне діяння держави має місце, коли будь-яка поведінка, що полягає в дії або бездіяльності: а) вчиняється державою у відповідності з міжнародним правом; та б) є порушенням міжнародно-правового зобов'язання цієї держави» [3].

Із зазначеним збігається і позиція О.В. Єрмішиної, яка зазначає, що відповідальність держави «може виражатися у порушенні загальної норми права, наприклад, при веденні пропаганди війни або інших агресивних дій на території іноземної держави, та у порушенні більш конкретного міжнародного зобов'язання» [4, с.27].

На нашу думку, термін «міжнародно-правове діяння», який вживає Комісія міжнародного права, може розглядатись як синонім терміну «міжнародне правопорушення», вживаному наукою міжнародного права [5, с.468]. При цьому термін «елементи міжнародно-протиправного діяння держави» (суб'єктивний і об'єктивний) синонімічно відповідає терміну «протиправна поведінка».

«У науці міжнародного права, як зазначає В.Г. Буткевич, ознаками міжнародного правопорушення вважають об'єктивні складові елементи, а саме: а) об'єкт правопорушення; б) протиправну поведінку, що проявляється в певних діях або утриманні від дій суб'єкта міжнародного права; в) шкоду (збиток), заподіяну внаслідок протиправної поведінки; г) причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою (утриманням від дій) та битком (шкодою), який виник; д) вину правопорушника» [6, с.468]. Тож, вартим буде розглянути кожен зазначений елемент.

Об'єкт розглядається в доктрині як певні норми, блага, ситуації (права, честь та гідність іноземної держави, мир і безпека держав і народів, добросусідські відносини між державами тощо) [7, с.220].

Протиправна поведінка в інформаційній діяльності (дії або утримання від дій) може полягати у транскордонному поширенні інформації, що протирічить принципам і нормам міжнародного права (пропаганді війни, підбуренні населення іноземної держави та втручанні у внутрішні справи держав, поширенні неправдивої та перекрученої інформації [8], закликів до повалення існуючого ладу та уряду, пропаганді геноциду [9] та расової дискримінації [10], тощо). До цього варто додати і утримання суб'єкта від дій зокрема, за неприйняття заходів у відношенні своїх засобів інформації щодо запобігання поширення зазначеної інформації та покарання винних.

Вважаємо за необхідне звернути увагу і на зобов'язання держави, пов'язані з боротьбою з кримінальними злочинами в сфері інформаційно-комунікаційних технологій. Так, Угода про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у

боротьбі із злочинами у сфері комп'ютерної інформації 2001 року [11] покладає на державу зобов'язання щодо визнання у відповідності з національним законодавством в якості кримінальних злочинів:

а) здійснення неправомірного доступу до комп'ютерної інформації, що охороняється законом, якщо це потягло знищення, блокування, модифікацію або копіювання інформації, порушення роботи ЕОМ, системи ЕОМ або їхньої мережі;

б) створення, використання або поширення шкідливих програм;

в) порушення правил експлуатації ЕОМ, системи ЕОМ або їхньої мережі особою, що має доступ до ЕОМ, системи ЕОМ або їхньої мережі, що потягло знищення, блокування або модифікацію інформації ЕОМ, що охороняється законом, якщо це спричинило суттєву шкоду або тяжкі наслідки;

г) протизаконне використання програм для ЕОМ та баз даних, що є об'єктами авторського права, так само як і присвоєння авторства» [12].

В свою чергу, положеннями Конвенції про кіберзлочинність 2001 року [13] на державу покладаються зобов'язання щодо вживання законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення кримінальної відповідальності відповідно до її внутрішнього законодавства за наступні, класифіковані за групами злочини:

перша група передбачає кримінальну відповідальність за вчинення правопорушень проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем (незаконний доступ, нелегальне перехоплення, втручання у дані, втручання у систему, зловживання пристроями) [14];

друга група передбачає відповідальність за правопорушення, пов'язані з комп'ютерами (підробка, пов'язана з комп'ютерами; шахрайство, пов'язане з комп'ютерами) [15];

третья група містить правопорушення пов'язані зі змістом інформації (правопорушення, пов'язані з дитячою порнографією) [16];

четверта група містить правопорушення, пов'язані із порушеннями авторських і суміжних прав [17];

п'ята група містить правопорушення, пов'язані з діями расистського та ксенофобського характеру, вчинених через комп'ютерні системи [18].

Крім того, у зв'язку з поширенням інформаційно-комунікаційних технологій, в якості протиправної поведінки держави в інформаційній діяльності можна, на нашу думку, розглядати і інші дії, а саме:

- використання інформаційних технологій і засобів для здійснення ворожих дій і актів агресії;

- цілеспрямований деструктивний вплив у інформаційному просторі на критично важливі структури іншої держави;

- неправомірне використання інформаційних ресурсів іншої держави без згоди з державою, в інформаційному просторі якої розташовані ці ресурси;

- дії в інформаційному просторі з метою підризу політичної, економічної і соціальної систем іншої держави, психологічна обробка населення, що дестабілізує суспільство;

- використання міжнародного інформаційного простору державними і недержавними структурами, організаціями, групами і окремими особами у терористичних, екстремістських та інших злочинних цілях;

- використання інформаційної інфраструктури для поширення інформації, що розпалює міжнаціональну, міжрасову і міжконфесійну ворожнечу, расистських і ксенофобських писемних матеріалів, зображень або будь-якого іншого подання ідей або теорій, які пропагують, сприяють або підбурюють до ненависті, дискримінації або насиллю проти будь-

якої особи або групи осіб, якщо в якості приводу до цього використовуються фактори, засновані на расі, кольорі шкіри, національному або етнічному походженні, а також релігії;

- маніпулюванні інформаційними потоками в інформаційному просторі інших держав, дезінформація та приховування інформації з метою викривлення психологічної психологічного та духовного середовища суспільства, (...);

- використання інформаційно-комунікаційних технологій і засобів на шкоду основним правам і свободам людини, що реалізуються у інформаційному просторі;

- протидія доступу до новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, створення умов технологічної залежності у сфері інформатизації на шкоду іншим державам;

- інформаційна експансія, набуття контролю над національними інформаційними ресурсами іншої держави» [19].

Отже, складається доволі широкий перелік, що підпадають під категорію «протиправної поведінки» («елементів міжнародно-протиправного діяння держави»), що тягне, як наслідок, завдання шкоди (збитків).

Шкода, завдана такою протиправною поведінкою впливає на міжнародний правопорядок і завдає збитків. Збитки завдані традиційними засобами інформації, як правило, є нематеріальними (зазіхання на обмеження інформаційного суверенітету держави, честь і гідність держави тощо).

Крім того, у зв'язку з протиправним використанням інформаційно-комунікаційних технологій, шкода, на нашу думку, може бути і матеріальною (майнові втрати, пов'язані із знищенням або пошкодженням інформаційно-комунікаційної інфраструктури тощо).

Причинно-наслідковий зв'язок між поведінкою суб'єкта міжнародного права та шкодою (збитками) повинен давати можливість з'ясувати причетність суб'єкта до заподіяної шкоди.

Стосовно останнього складового елемента – *вини*, погляди розділилися. Незважаючи на концепції, запропоновані представниками доктрини, вина не зазначається в числі елементів міжнародно-правового діяння, визначених Комісією міжнародного права.

Суб'єктами міжнародно-правової відповідальності за протиправну інформаційну діяльність є держави і міжнародні організації [20, с.544; 21, с.482]. Поширюючи інформацію, вони можуть діяти тільки через свої органи (інформаційні агентства, агентства радіомовлення, телевізійного мовлення, інформаційні центри з поширення друкованої, візуальної та звукової продукції) [22, с.32-40]. У зв'язку з цим виникає питання щодо визначення кола органів, які діють від імені суб'єкта міжнародного права, та відповідальності, яка на покладається на суб'єкта у зв'язку з їхньою діяльністю.

Безпосередню відповідальність за дії своїх засобів інформації несе держава. Як правило, такі засоби інформації не виступають як самостійні учасники міждержавних відносин. Дії засобів масової інформації не можуть розглядатись як дії самостійних учасників міждержавних відносин.

Розглядаючи питання відповідальності держав за міжнародну діяльність національних засобів масової інформації, варто виділити кілька аспектів проблеми відповідальності. Відмінність між ними полягає у підставах відповідальності держави за інформаційну діяльність зокрема, за діяльність державних, контрольованих державою і приватних засобів інформації. Такою, що заслуговує на увагу є позиція О.Г. Днепровського, який виокремлює три аспекти: перший - відповідальність держав за діяльність державних засобів інформації, другий аспект - відповідальність держав за діяльність засобів масової інформації, що не є офіційно державними, але знаходяться під безпосереднім керівництвом або прямим контролем держав, і третій аспект - відповідальність держав

за діяльність приватних засобів масової інформації, що знаходяться під їхньою юрисдикцією [23, с.80-87].

У зв'язку поширенням інформаційно-комунікаційних технологій, варто додати і інші аспекти зокрема, відповідальність держав за міжнародні зобов'язання, пов'язані з боротьбою з кримінальними злочинами в сфері інформаційно-комунікаційних технологій, а також відповідальність держав за діяльність і використання інформаційно-комунікаційних технологій і засобів, що порушує міжнародний мир і безпеку. Вважаємо, що кожен аспект потребує окремого розгляду.

Відповідальність держав за діяльність державних засобів інформації виникає з факту порушення норми міжнародного права.

В разі, якщо відбувається порушення державним інформаційним органом міжнародно-правових норм поширення інформації у міжнародних відносинах, це тягне, як наслідок, міжнародно-правову відповідальність держави.

При цьому, як зазначав І.І. Лукашук, за загальним правилом, «в міжнародно-правових відносинах суб'єкту присвоюється тільки поведінка його органів, а також осіб і утворень, що діють за його вказівкою, під керівництвом або контролем таких органів» [24, с.109]. Такий підхід відповідає позиції Комісії міжнародного права, що знайшла закріплення у статті 4 Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння [25].

Як правило, відповідальність держав за діяльність державних засобів інформації настає у певних випадках зокрема, коли це стосується поширення інформації щодо пропаганди війни, втручання у внутрішні справи держав, закликів до повалення існуючого ладу (або уряду), пропаганди расизму, геноциду тощо. Такі порушення державними органами інформації розглядаються як міжнародні протиправні діяння, за що держава повинна нести відповідальність.

Відповідальність держав за діяльність підконтрольних державі засобів масової інформації є такою, що прирівнюється і розглядається як відповідальність держави за діяльність державних засобів інформації.

Умовою для покладення відповідальності є особливий фактичний зв'язок між державою, як суб'єктом міжнародного права, і засобом інформації. При цьому, «такий зв'язок може бути двох видів. По-перше, він має місце коли відповідне протиправне діяння здійснюється за вказівкою суб'єкта. По-друге, коли воно здійснюється під керівництвом або контролем суб'єкта. В обох випадках зв'язок повинен бути достатньо реальним» [26, с.131]. Такий підхід віддзеркалює положення статті 8 Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння [27].

При цьому самим складним питанням при визначенні і покладанні відповідальності на державу буде встановлення такого фактичного зв'язку щодо безпосереднього керівництва або прямого контролю держави над засобом інформації, про що зазначалося в доктрині [28]. Керівництво і контроль державою, на відміну від безпосередніх вказівок від неї, як зазначає І.І. Лукашук, «носить загальний характер і тому визначення його буває досить складним. Мається на увазі ситуація, коли держава керує або здійснює контроль за конкретною операцією, частиною якої є відповідна протиправна поведінка» [29, с.133].

На актуальності питання відповідальності держав за діяльність підконтрольних засобів масової інформації наголошувалося у зв'язку із їхнім втручанням у внутрішні справи держав, поширенням закликів до повалення існуючого уряду тощо. Прикладом може слугувати діяльність американської ТНК «International Telephone and Telegraph Co.» з організації військового перевороту у Чилі у 1973 році.

Варто додати, що і надання засобів комунікації та програмного забезпечення з метою поширення інформації (щодо втручання у внутрішні справи держав, закликів до пова-

лення існуючого ладу та уряду) може розглядатися, на нашу думку, як міжнародне протиправне діяння, за що держава повинна нести відповідальність. Тематика «Twitter- та Facebook- революцій» (надання можливості користування міжнародною соціальною мережею Facebook, глобальним соціальним сервісом Twitter (у тому числі з арабським інтерфейсом artwitter.com), You Tube, сателітними мережами (у першу чергу «Аль Джазіра»), йорданськими мережами Jeeran, Maktoob, Watwet) набуває вагомого значення, враховуючи, наприклад, достатньо швидке створення протестних настроїв та організацій акцій протесту на Близькому Сході у 2011 році [30, с.22-24].

Відповідальність держав за міжнародну інформаційну діяльність приватних засобів масової інформації, що знаходяться під її юрисдикцією є актуальним, складним і дискусійним аспектом проблеми відповідальності.

Погляди на можливість покладання відповідальності на державу за інформаційну діяльність фізичних і юридичних осіб різняться.

Ряд представників доктрини, прихильників концепції «абсолютної свободи інформації» її заперечує, посилаючись на те, що переважна кількість засобів масової інформації є приватними і покладення відповідальності на державу за цих умов є неможливим [31].

Інші наполягають на тому, що держава повинна нести відповідальність проте, не за факт поширення інформації приватним засобом інформації, а за неприйняття заходів щодо запобігання таких дій та покарання винних [32].

Варто додати, що Статті про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння (у редакції 2001 року), розроблені Комісією міжнародного права, не містять положень щодо відповідальності приватних осіб (крім особливих випадків, коли поведінка приватних осіб розглядається як власна поведінка держави).

При цьому варто зазначити, що в доктрині переважно зверталася увага на питання відповідальності за діяльність традиційних засобів масової інформації (радіомовлення, телевізійне мовлення, поширення друкованої, візуальної та звукової продукції).

Вважаємо, що в умовах глобалізації діяльність фізичних осіб може нанести не меншої шкоди і іншими засобами поширення інформації, ніж традиційні засоби. Мова йде про поширення інформації за допомогою Інтернет. Зокрема, несанкціоноване поширення інформації, що впливає на міжнародну і національну безпеку. Достатньо згадати, у зв'язку з цим, оприлюднення фізичною особою офіційних секретних документів на веб-порталі WikiLeaks. Розміщена на сайті, та поширена іншими засобами, інформація (250 тисяч із заявлених 3 млн. документів) містила державні таємниці цілої низки держав і здатна була здійснити значний вплив на розвиток міжнародних відносин. «При цьому, одномоментне охоплення пресою, радіо і телебаченням склало, за різними підрахунками, від 2,5 до 3 млрд. [осіб] - ... половину населення планети [33]».

У зв'язку з цим питання відповідальності держави за міжнародну інформаційну діяльність приватних засобів масової інформації, як і окремих фізичних осіб, що знаходяться під її юрисдикцією, набуває значної ваги.

Необхідно визнати, що питання залишається неврегульованим в міжнародному праві. При цьому практика багатьох держав пішла саме шляхом покладення відповідальності на приватних осіб на підставі норм національного права (наприклад, проти засновника сайту WikiLeaks, Д. Асанжа, було порушено кримінальні справи у кількох державах світу саме за порушення норм національного права). Варто погодитись з думкою про те, що «розвиток техніки передачі інформації потребує подальшої розробки проблеми відповідальності держав за міжнародну діяльність засобів масової інформації, що знаходяться під юрисдикцією держави» [34, с.87].

Підсумовуючи, варто зазначити, що питання відповідальності за шкоду, завдану при здійсненні інформаційної діяльності, мають важливе значення, оскільки здатні впливати на репутацію, довіру, авторитет держави у міжнародних відносинах.

Відповідальність держав за міжнародні зобов'язання, пов'язані з боротьбою з кримінальними злочинами в сфері інформаційно-комунікаційних технологій впливає з положень Угоди про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі із злочинами у сфері комп'ютерної інформації 2001 року та Конвенції про кіберзлочинність 2001 року.

Вона може полягати у недотриманні державою зобов'язань щодо прийняття законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення кримінальної відповідальності винних осіб відповідно до її внутрішнього законодавства у сфері інформаційно-комунікаційних технологій; визначення повноважень і процедур, з метою конкретних кримінальних розслідувань або переслідувань.

Відповідальність держав за діяльність і використання інформаційно-комунікаційних технологій і засобів, що порушує міжнародний мир і безпеку може покладатися за доволі специфічне використання державою інформаційно-комунікаційних технологій у міжнародних відносинах.

Особливою проблемою постає інформаційна війна, як засіб проведення зовнішньої політики держави. Не можна не зауважити, що окремі автори розглядаючи інформаційну війну з позицій Статуту ООН, наголошують на тому, що вона є своєрідним застосуванням сили і носить протиправний характер [35, с.567-600].

Важливим і нерегульованим є і питання щодо розробки та застосуванні «інформаційної зброї» («кібернетичної зброї», «психологічної зброї», «психотропної зброї»). Вважається, що метою застосування інформаційної зброї завжди є вирішення стратегічних задач і спрямовується вона, як правило, проти критично важливих структур держави (об'єктів військової та цивільної інфраструктури, державного управління, технологічно небезпечних підприємств), а також суспільної свідомості.

Варто відмітити, що проблемам заборони інформаційних війн, а також розробки і використання інформаційної зброї значної уваги приділяють міжнародні організації (ООН, ЄС, СНД, ШОС, ОЕСР), які на сьогодні зосередилися на пошуку загальних підходів до вирішення правових проблем міжнародної інформаційної безпеки.

У зв'язку з цим заслуговують на увагу позиції окремих держав щодо врегулювання цього питання. Зокрема, запропонований Російською Федерацією у вересні 2011 року проєкт «Конвенції про забезпечення міжнародної інформаційної безпеки», а також ініціативи низки держав щодо внесення відповідних змін у Конвенцію про кіберзлочинність 2001 року.

Таким чином, питання відповідальності держави за інформаційну діяльність вже на зводиться тільки до відповідальності за діяльність державних, контрольованих державою і приватних засобів інформації. Воно набуває нового змісту у зв'язку з поширенням та протиправним використанням інформаційно-комунікативних технологій і засобів.

Реалізація міжнародно-правової відповідальності відбувається у конкретних видах і формах.

Для інформаційної діяльності суб'єктів міжнародного права властивою є політична (нематеріальна) відповідальність, як один з видів міжнародно-правової відповідальності.

«Відповідальність, за міжнародну інформаційну діяльність, як зазначає О.В. Єрмішина, звичайно не сполучена із застосуванням санкцій до держави-порушниці міжнародних норм. Вона носить переважно позитивний характер, виступає в якості політичної

вимоги виконати певні міжнародні зобов'язання – вимоги не пов'язані з відшкодуванням завданої шкоди при порушенні норм міжнародного права» [36, с.25].

Відшкодування за шкоду, заподіяну суб'єктами міжнародного права за інформаційну діяльність відбувається у формі сатисфакції [37]. Так, «відповідальність держави за передачу протиправної інформації може передбачати, в першу чергу, припинення таких передач, визнання їхньої міжнародної протиправності, офіційне вибачення перед потерпілою державою, притягнення до відповідальності осіб, що здійснили таку передачу» [38, с.28]. Варто додати, що за шкоду заподіяну честі, гідності, репутації держави такого роду інформацією, можливим є ще і інші заходи зокрема, «запевнення в тому, що подібні акції не повторяться у майбутньому; визнання неправомірності вчинення дій; дезавування дій представника держави; виявлення пошани і належних почесей прапора потерпілої держави та виконання гімну в урочистій обстановці; видання спеціального нормативного акту для забезпечення виконання відповідних зобов'язань» [39, с.485].

У випадках, коли відбувається поширення неправдивої або перекрученої інформації, яка може заподіяти шкоди міжнародним відносинам, можливим є спростування такої інформації.

Право на спростування неправдивої або перекрученої інформації передбачено міжнародним правом - у 1952 році ООН було прийнято Міжнародну конвенцію про міжнародне право спростування.

Сторони, укладаючи Конвенцію, виходили з того, що є «недоцільним встановлювати міжнародний порядок перевірки правильності повідомлень, який міг би потягнути покарання за опублікування неправдивих та перекручених відомостей», за цих умов «для попередження опублікування повідомлень такого роду або для зменшення заподіяної ними шкоди перш за все необхідно сприяти широкому поширенню інформації...», при цьому, «дієвим способом досягнення цього є надання державам, яких безпосередньо стосується будь-яке повідомлення, ..., можливості забезпечити відповідне широке опублікування їхнього спростування», враховуючи, що «законодавство деяких держав не передбачає права спростування, яким можуть користуватися іноземні уряди, і тому бажано встановити таке правило у міжнародному масштабі» [40], зазначивши про це в преамбулі.

Для реалізації права держави на спростування опублікованих неправдивих або перекручених відомостей Конвенція передбачає кілька процедур. Зокрема, держава може реалізувати своє право на спростування шляхом надання своєї версії тим фактам і тим державам, на території яких були опубліковані або поширені відомості, що можуть завдати шкоди їй міжнародним відносинам або її національному престижу і гідності [41], з одночасним наданням можливості державі-порушниці виправити відповідне інформаційне повідомлення [42].

В другому випадку передбачається реалізація державою права на спростування через ООН. В цьому разі спростування відбувається шляхом оголошення Генеральним секретарем ООН відповідних фактів всіма засобами інформації, що знаходяться у його розпорядженні [43].

У випадках протиправного використання державою інформаційно-комунікаційних технологій у міжнародних відносинах, на нашу думку, можливим може бути відшкодування у формі компенсації, оскільки вона передбачає відшкодування потерпілій державі майнових втрати, пов'язані із знищенням або пошкодженням її інформаційно-комунікаційної інфраструктури.

Розглянувши питання відповідальності держави за інформаційні міжнародно-протиправні діяння варто зазначити наступне.

Режим міжнародно-правової відповідальності держави за інформаційну діяльність має особливості, викликані характером міжнародних інформаційних відносин.

Конвенційні та доктринальні джерела розглядають питання відповідальності держави, як суб'єкта міжнародного права, виключно з позицій поширення інформації традиційними засобами інформації (радіомовлення, телевізійне мовлення, поширення друкованої, візуальної та аудіо продукції). При цьому міжнародно-правова відповідальність передбачається виключно за поширення протиправної, неправдивої або перекрученої інформації.

На формування режиму міжнародно-правової відповідальності значним чином впливає розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, а також загрози, пов'язані із використанням таких технологій і засобів у цілях, які несумісними з підтримкою міжнародної безпеки. Переважна більшість таких відносин не є врегульованими нормами міжнародного права.

На нашу думку, вартими є подальші дослідження окремих аспектів режиму міжнародно-правової відповідальності за інформаційну діяльність суб'єктів міжнародного права, зокрема пов'язаних із протиправним використанням державами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і засобів.

Література

1. Стаття 1 Статей об ответственности государств за международно-противоправные деяния. Резолюция ГА ООН 56/589 от 12 декабря 2001 года. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/documents/ga/docs/56/a56589.pdf>; Пункт 1 статті 3 Проектов Статей об ответственности международных организаций, принятый Комиссией международного права (редакция 2008 года). Генеральная Ассамблея. Официальные отчеты. Шестидесят третья сессия Дополнение № 10 (A/63/10). [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/intorg_responsibility.pdf.
2. Лукашук И.И. Право международной ответственности. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – С. 86.
3. Стаття 2 Статей об ответственности государств за международно-противоправные деяния. Резолюция ГА ООН 56/589 от 12 декабря 2001 года. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/documents/ga/docs/56/a56589.pdf>.
4. Ермишина Е.В. Международный обмен информацией: правовые аспекты. – М.: Международн. отношения, 1988. – С. 27.
5. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / За ред. В.Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2002. – С. 468.
6. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / За ред. В.Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2002. – С. 468.
7. Моджорян Л.А. Основные права и обязанности государств. М., 1965. – С.220.
8. Міжнародна конвенція про використання радіомовлення в інтересах миру 1936 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_229.
9. Стаття 3 Конвенції про попередження злочину геноциду та покаранні за нього 1948 року.
10. Стаття 4 Міжнародної конвенції про ліквідацію усіх форм расової дискримінації 1966 року.

11. Угода про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі із злочинами у сфері комп'ютерної інформації була прийнята 1 червня 2001 року.
12. Стаття 3 Угоди про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі із злочинами у сфері комп'ютерної інформації 2001 року.
13. Конвенція про кіберзлочинність була прийнята Радою Європи 23 листопада 2001 року.
14. Статті 2, 3, 4, 5, 6 Конвенції про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 року.
15. Статті 7, 8 Конвенції про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 року.
16. Стаття 9 Конвенції про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 року.
17. Стаття 10 Конвенції про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 року.
18. Статті 3, 4, 5, 6, 7 Додаткового протоколу до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобського характеру, вчинених через комп'ютерні системи від 28 січня 2003 року.
19. Конвенция об обеспечении международной информационной безопасности (концепция) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/e2f289bea6297f9c325787a0034c255/542df9e13d28e06ec3257925003542c4!OpenDocument>.
20. Лукашук И.И. Право международной ответственности. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – С. 109.; Международное право. Особенная часть: учеб. для студентов юрид. фак. и вузов / И.И. Лукашук; Рос. акад. наук, Ин-т государства и права, Академ. правовой ун-т. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М.: Волтерс Клувер, 2007. – 544 с.
21. Проте, як зазначає В.Г. Буткевич «не виключена міжнародна відповідальність для (...), інших суб'єктів міжнародного права і навіть фізичних осіб» (див. дод.: Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / За ред. В.Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2002. – С. 482.)
22. Віднесення Інтернет до засобів масової інформації носить дискусійний характер (див. Черкес М.Е. Правовое регулирование деятельности в Интернете. Монография. Часть I. – Одесса: Латстар, 2002. – С. 32-40.
23. Днепроvский А.Г. Правовые проблемы нового международного информационного порядка. – М.: Наука, 1989. – С. 80-87.
24. Лукашук И.И. Право международной ответственности. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – С. 109.
25. «Поведінка будь-якого органу держави повинна розглядатися як діяння цієї держави у відповідності з міжнародним правом незалежно від того, здійснює цей орган законодавчі, виконавчі, судові або інші функції, незалежно від положення, яке він займає в організації держави, і незалежно від характеру як органу центральної влади або адміністративно-територіального поділу держави». [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/56/83
26. Лукашук И.И. Право международной ответственности. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – С. 131.
27. «Поведінка особи або групи осіб розглядається як діяння держави за міжнародним правом, якщо ця особа або група осіб фактично діє за вказівками або під керівництвом і контролем цієї держави при здійсненні такої поведінки». [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/56/83
28. Ушаков Ю.А. Основания международной ответственности государств. – М.: Междунар. отношения, 1983, – С. 71; Днепроvский А.Г. Правовые проблемы нового международного информационного порядка. – М.: Наука, 1989. – С. 83; Лукашук И.И. Право международной ответственности. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – С. 133.

29. Лукашук И.И. Право международной ответственности. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – С. 133.
30. Зінько С. Роль новітніх медіа в акціях протесту на Близькому Сході // Зовнішні справи. 2011. №3 – С. 22-24.
31. Варто додати, що попередня редакція п.1 ст.11 Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння визначала, що «Поведінка особи або групи осіб, що не діють від імені держави, не повинна, відповідно до міжнародного права, розглядатись як діяння держави».
32. Така концепція опосередкованої (похідної) відповідальності держави була обґрунтована в загальнотеоретичних роботах Л. Оппенгейма, Д.Б. Левіна, Л.А. Моджорян, М.О. Ушакова, І.І. Лукашука, а також у роботах з міжнародно-правового регулювання інформаційних відносин - Ю.М. Колосова, Б.А. Цєпова, Р. Пінто, М. Таїшофф, Е.В. Собакіної, О.В. Єрмішиної, О.Г. Дніпровського.
33. Закревский Н. WikiLeaks: игры в компромат по правилам госдепа? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://2000.net.ua/2000/forum/puls/70703>.
34. Дніпровский А.Г. Правовые проблемы нового международного информационного порядка. – М.: Наука, 1989. – С. 87.
35. Morth T. Considering our Position: Viewing Information Warfare as a Use of Force Prohibited by Article 2(4) of the U.N. Charter // Case Western Reserve Journal of International Law 1998. P. 567-600.
36. Ермишина Е.В. Международный обмен информацией: правовые аспекты. – М.: Международный. отношения, 1988. – С. 25.
37. Стаття 37 Статей об ответственности государств за международно-противоправные деяния. Резолюция ГА ООН 56/589 от 12 декабря 2001 года. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/documents/ga/docs/56/a56589.pdf>; Стаття 40 Проектов Статей об ответственности международных организаций, принятый Комиссией международного права (редакция 2008 года). Генеральная Ассамблея. Официальные отчеты. Шестьдесят третья сессия Дополнение № 10 (A/63/10). [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/intorg_responsibility.pdf.
38. Ермишина Е.В. Международный обмен информацией: правовые аспекты. – М.: Международный. отношения, 1988. – С. 28.
39. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / За ред. В.Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2002. – С. 485.
40. Міжнародна конвенція про міжнародне право спростування 1952 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/081/55/IMG/NR008155.pdf?OpenElement>.
41. Пункт 1 статті 2 Міжнародної конвенції про міжнародне право спростування 1952 року.
42. Пункт 2 статті 3 Міжнародної конвенції про міжнародне право спростування 1952 року.
43. Стаття 4 Міжнародної конвенції про міжнародне право спростування 1952 року.